

ANALIZA VULNERABILITĂȚII SISTEMULUI BANCAR AL REPUBLICII MOLDOVA LA ȘOCURILE FINANCIARE PROVENITE DIN EXTERIOR

Olga TIMOFEI, drd., cerc.șt. IEFS

Financial and banking systems of many countries are facing serious problems that occurred as a result of international financial crisis. The aim of this paper is to evaluate the current situation of the banking system of Moldova and the incorporation capacity from external instability.

Criza financiară internațională declanșată acum câțiva ani în urmă este principalul subiect de discuții și cercetări la toate nivelurile societății academice și economice globale. Valul al doilea al crizei financiare globale care a început în 2012 sa presupus a fi de unii experți, mult mai puternic și mai rapid decât primul. Și dacă însuși criza și-a luat amploarea în Statele Unite, atunci rădăcinile celui de-al doilea val vin din Europa, drept consecință a crizei datoriilor din zona euro. Deși pe parcursul tuturor acestor ani de criză, au fost implementate multe măsuri anticriză analiștii nu se grăbesc a face prognoze optimiste, susținând că efectele economice ale celui de-al doilea val vor fi mult mai puternice și distructive.

Situația economică gravă din statele UE este deja vizibilă: majorarea impozitelor, creșterea ratei șomajului, problema Greciei rămasă nerezolvată până în prezent etc. Statele europene depun considerabile eforturi în vederea elaborării unei politici anticriză comune, însă toate acțiunile lor nu s-au prea soldat cu rezultate pozitive, criza datoriilor suverane din Europa dominând până în prezent peisajul european.

Pe fondul eșecurilor înregistrate în ceea ce privește rezolvarea crizei datoriilor suverane și în revenirea pe creștere economică un nou impact asupra economiei Republicii Moldova și vulnerabilitatea sistemului bancar la șocurile financiare externe devine o problemă de interes și preocupare majoră. Funcționarea normală a unui sistem financiar este dependentă de activitatea economică globală, iar instituțiile financiare sunt afectate în mod semnificativ de anumite evoluții macroeconomice. Analizele empirice recente au demonstrat că anumite evoluții macroeconomice au precedat adesea crizele bancare, ceea ce sugerează că evaluările stabilității sistemului financiar trebuie să se ia în considerare și situația macroeconomică generală, în special factorii care afectează vulnerabilitatea economiei la circulația fluxurilor de capital și la fluctuațiile valutare.

Începând cu anul 2008 BNM a realizat un șir de acțiuni, în vederea consolidării sistemului financiar din Republica Moldova, care urmează să treacă un test de eficiență la sfârșitul acestui an. Ca urmare, în cadrul sistemului bancar al RM există unele tendințe pozitive – reducerea ratelor dobânzilor la credite, depozite și la beneficiile din HVS., precum și integrarea sistemului financiar al RM în sistemul financiar-bancar mondial, datorită, în primul rând, creditării anumitor proiecte în economia națională de către instituțiile financiare internaționale – BERD, FMI, Banca Mondială, ONU.

Reieșind din specificul activității băncilor, supravegherea sectorului bancar este mai importantă decât cea a altor sectoare financiare, datorită vulnerabilității mai pronunțate a băncilor la diverse fluctuații și instabilități. Prin reglementarea și supravegherea bancară sânt protejate în primul rând interesele deponenților și este asigurată stabilitatea întregului sistem bancar.

Stabilitatea sistemului bancar și încrederea investitorilor în mare măsură depinde de cadrul legal în baza căruia își desfășoară activitatea. Reglementarea și supravegherea sistemului bancar reprezintă singura modalitate de a transpune în viață politici monetare

și valutare ale băncii centrale. Supravegherea corespunderii activității băncilor reglementărilor prudențiale facilitează determinarea punctelor forte și a vulnerabilităților fiecărei bănci în parte. Reglementarea bancară include toate aspectele activității bancare: intrarea pe piață a băncilor, managementul capitalului minim necesar, alocarea activelor, deschiderea filialelor etc.

Preocuparea permanentă a BNM pentru întărirea capacității sale instituționale s-a concretizat, pe de o parte, în eficientizarea activității de supraveghere bancară, iar pe de altă parte, în întărirea cadrului legislativ și de reglementare. De asemenea, procesul de supraveghere prudențială este favorizat de existența unui cadru legislativ adecvat, care reglementează organizarea întregii activități a băncilor în conformitate cu regulile unei practici bancare prudente și sănătoase. Respectarea de către bănci a cerințelor prudențiale, evaluarea riscurilor aferente activităților acestora se monitorizează atât la distanță, cât și pe teren. Iar sistemele de control intern ale băncilor sunt îndreptate spre protejarea intereselor deponenților, acționarilor și a clientelei prin asigurarea respectării prevederilor legislației în vigoare, reglementarea conflictelor de interese, asigurarea folosirii depline a veniturilor pentru sporirea profiturilor, efectuarea cheltuielilor autorizate conform destinației, protejarea adecvată a activelor, înregistrarea corectă a obligațiilor și limitarea riscurilor.

Banca Națională a Moldovei a realizat un șir de acțiuni menite să întărească stabilitatea financiară a sistemului bancar din republică, să îmbunătățească supravegherea bancară în scopul protejării intereselor deponenților, precum și să perfecționeze reglementările prudențiale în vederea aducerii în concordanță cu noile prevederi ale legislației în vigoare. Toate acestea au dus la o vizibilă revigorare a sistemului bancar în anul 2011, însă nu se cunoaște cert dacă acestea vor putea să ne protejeze de influența celui de-al doilea val al crizei, mai ales prin prisma efectelor dezastruoase ale crizei resimțite la maximum în anul 2009.

Tendențe pozitive de dezvoltare au început a fi înregistrate deja din primul semestru al anului 2010. Atunci când cu ritm lent dar sigur a început să crească capitalul de gradul I al băncilor comerciale, care scăzuse în anul 2009 cu circa 2,39%, comparativ cu datele anului 2008, de la 6611,63 mln. lei la 6453,08 mln. lei corespunzător. Același indicator la sfârșitul anului 2011 a crescut cu 14%, față de anul de bază, până la 7557,75 mln. lei. Dinamica pozitivă a acestui indicator de primă importanță confirmă rezistența și siguranța sistemului în cazul șocurilor financiare interne sau externe ce implică necesitatea acoperirii eventualelor pierderi.

Cota investițiilor străine în capitalul băncilor a rămas practic la același nivel semnificativ de 74%, exprimând, în mare măsură, credibilitatea instituțiilor bancare din teritoriu.

Media suficienței capitalului ponderat la risc este în continuare la un nivel înalt – 30,4% la 31.12.2011 (nivelul minim necesar fiind de 12 la sută), în descreștere cu 1,8 p.p comparativ cu sfârșitul anului 2008. Aceasta situație exprimă, pe de o parte, existența unui potențial înalt al băncilor de acordare a creditelor, pe de alta parte, siguranța sistemului pe fundalul riscurilor în descreștere.

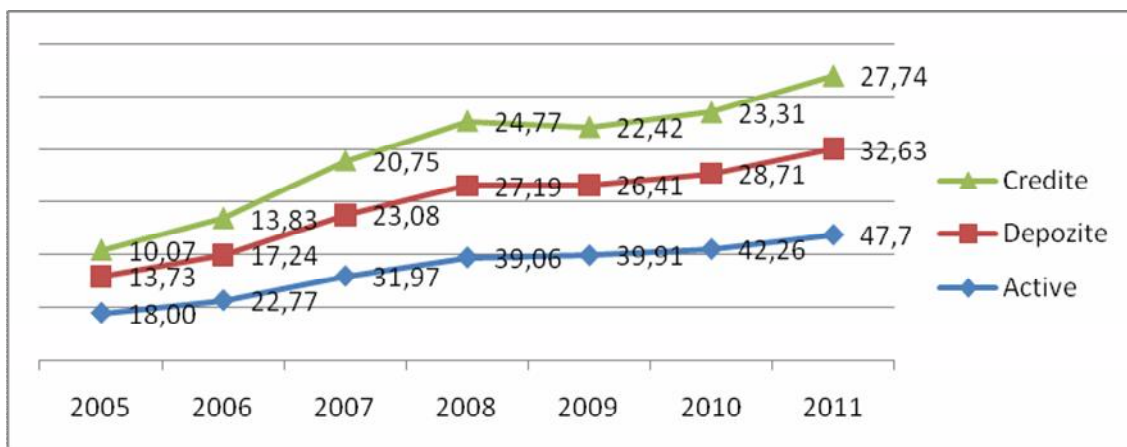

Fig.1. Mărimea sistemului bancar din Republica Moldova, mld.lei

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor BNM

Activele totale pe sistem la situația din 31.12.2011 au alcătuit 47707,9 mln.lei sau cu 12,77% mai mult față de sfârșitul anului 2010 și cu 21,9% mai mult față de anul de referință, 2008. Creșterea acestui indicator s-a datorat majorării capitalului acționar și a obligațiunilor băncilor drept expresie a consolidării capitalului băncilor și, respectiv, a credibilității acestora.

Pe parcursul ultimilor patru ani activele băncilor comerciale au suferit și unele schimbări structurale, care în mare lor majoritate tind totuși să revină la valorile anului de bază. Analizând graficul din figura 2, se observă că dacă în anul 2009 mijloacele datorate de bănci BNM au scăzut brusc în ponderea activelor cu 10,1 p.p. față de anul 2008, atunci în anul 2011 ele deja au înregistrat o creștere semnificativă. Aceiași situație se observă și în cazul creditelor nete, care în anul 2011 au constitui deja 58,2 % din totalul activelor bancare, după o scădere de până la 50,7% în anul 2009. Evoluția în cauză indică, în principal, o credibilitate financiară a agenților economici, în condițiile unui management bancar optimizat al riscurilor. De asemenea, în perioada 2009-2011, ponderea creditelor nefavorabile în totalul creditelor s-a redus cu 5,7 p.p., din contul anularii unor credite, și a constituit 10,7 la suta la 31.12.2011. Însă acest indicator rămâne a fi departe de valorile anului 2008, atunci când ponderea creditelor nefavorabile în totalul creditelor constituia doar 5,9%.

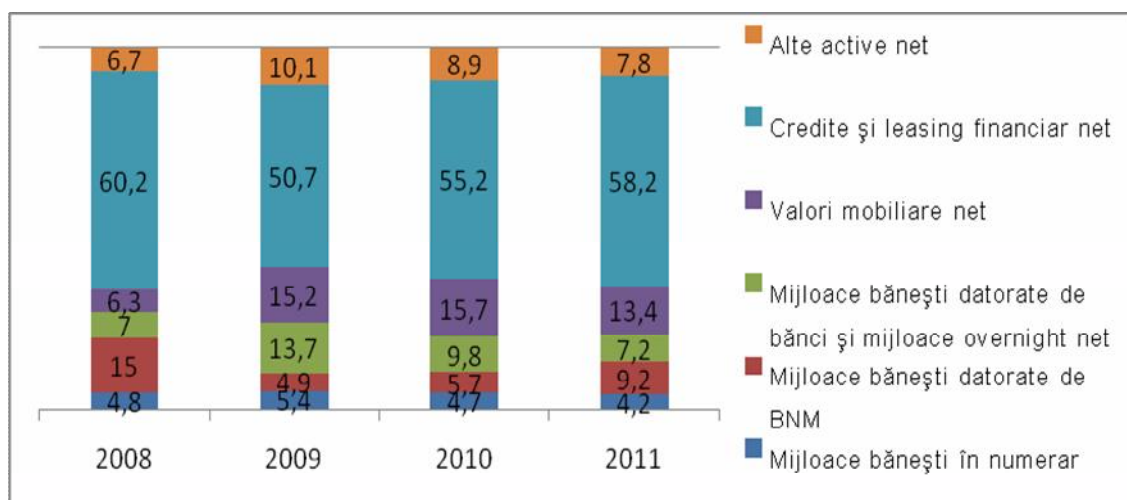

Fig.2. Dinamica structurii activelor sectorului bancar al Republicii Moldova în perioada anilor 2008-2011

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor BNM

Un alt indicator financiar important, venitul net pe sistemul bancar, drept consecință a influenței crizei financiare mondiale în anul 2009 a înregistrat valori negative, pierderile sectorului bancar ajungând până la 172,5 mil. lei. Și, deși, din anul 2010 acesta înregistrează o dinamică pozitivă, la valorile anului 2008 de 1270,3 mln. lei încă nu s-a ajuns, constituind în anul 2011 doar 879,5 mln. lei, adică cu 30 p.p. mai puțin. Totuși creșterea deși robustă, dar continuă a venutului, preponderent din contul majorării veniturilor aferente dobânzii, indică o activitate în dezvoltare sigură a băncilor, în susținerea credibilității acestora.

Rentabilitatea activelor și cea a capitalului acționar la 31.12.2011 au constituit 1,95% și, respectiv, 11,5 % față de valorile 0,5% și 3,0% a consemnate la sfârșitul anului 2010. Creșterea acestor indicator reflectă eficiența managementului băncilor pe de o parte și majorarea gradului de generare a profitului, eficienței activității operaționale și ratei de recuperare a investițiilor acționarilor băncii, pe de altă parte. Analizând situația precedentă crizei și valorile ridicate ale indicatorului de rentabilitate a capitalului, trebuie de menționat că mărimea tipică a acestei rate în țările dezvoltate este de aproximativ 10-12%. O rată a rentabilității financiare mai ridicată poate fi efectul unui capital mic, sau expresie a capacității crescute de a obține prin împrumut resurse suplimentare.

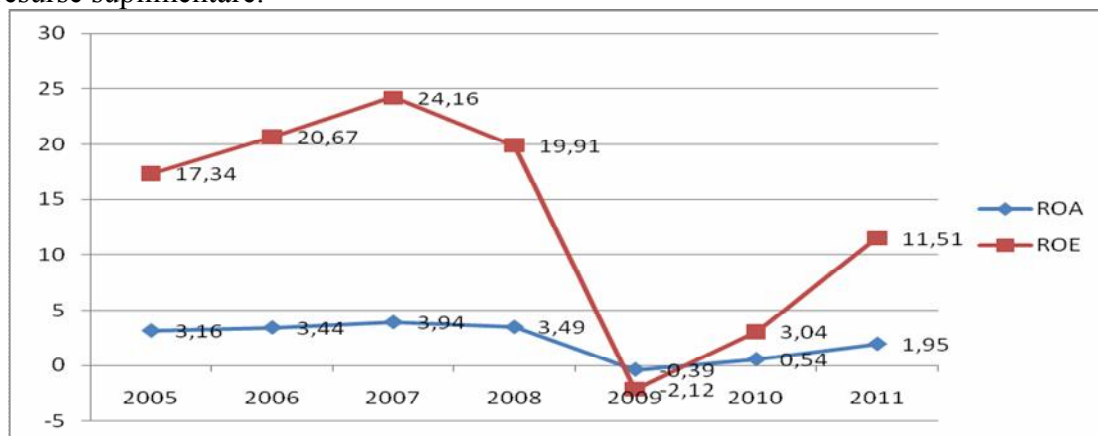

Fig.3. Evoluția în dinamică a rentabilității sectorului bancar al Republicii Moldova

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor BNM

De menționat este, că influența crizei nu s-a făcut resimțită în cazul indicatorilor de lichiditate a sistemului bancar. În așa mod lichiditatea pe termen lung pe parcursul ultimilor patru ani a înregistrat un coeficient de 0,6 – 0,7 (maxim permis 1), iar lichiditatea curentă înregistrând valori de peste 30% la minim 20% permise. Valorile respective ale indicatorilor lichidității releva existența surselor adecvate pentru susținerea plăților aferente obligațiilor și determină nivelul redus de vulnerabilitate al băncilor.

Pentru anul 2012 BNM a estimat continuarea procesului de îmbunătățire a calității portofoliului de credite și respectiv creșterea profitabilității sectorului bancar. De asemenea, accelerarea procesului de creditare și atragere de depozite. Și pentru că avem deja datele cu privire la situația financiară a sistemului bancar pentru prima jumătate a anului 2012, putem observa că nivelul sporit de lichiditate și capitalizarea mai mult decât confortabilă a sistemului bancar asigură în continuare o perioadă de stabilitate financiară.

Indiferent însă de dinamica pozitivă a principalilor indicatori de activitate pentru ultimii ani, situația actuală a sistemului bancar al Republicii Moldova în prezent nu poate satisface nici statul în general, nici participanții la piața financiară, în particular, inclusiv structurile comerciale și populația țării. În această privință, determinarea particularităților distinctive ale sistemului bancar al R. Moldova, relevarea problemelor și factorilor managementului riscurilor bancare și înlăturarea lor ulterioară în vederea

perfecționării sistemului financiar al țării vor permite reducerea substanțială a impactului riscurilor interne și externe asupra participanților pieței financiare. Scopul final condiționat de soluționarea acestor probleme este creșterea potențialului de creditare al sectorului real al economiei, care reprezintă principala funcție a sistemului bancar, în ansamblu, și a băncilor comerciale, în particular, și factorul determinant al prosperării economice a statului.

Crizele au caracterizat piețele financiare, atât în perioadele de integrare economică, cât și în cele de dezintegrare economică. Există studii conform cărora în ultimii 120 de ani frecvența, durata și bilanțul crizelor nu s-a modificat substanțial (Bordo și alții, 2001), însă metodologia de gestionare a lor se modifică evident, deoarece se schimbă nivelul de dezvoltare și inovare a sistemelor financiare. În plus factorii interni joacă un rol demn de luat în seamă. Printre aceștia se numără creșterea înceată sau explozia creditului intern.

Metodologia de gestiune a acestor situații de criză a impus de la început formarea unor organisme financiare specializate, care să găsească soluții și căi de ieșire din situații destabilizatoare a sistemelor financiare, însă politica promovată de aceștia nu întotdeauna s-a dovedit a fi adecvată. Impactul negativ a crizei financiare în RM se reduce considerabil, și anume datorită extinderii relațiilor cu instituțiile financiare internaționale, care asigură implementarea în țară a acelor reforme și promovarea a acelor politici care ar asigura stabilitatea economiei țării.

O soluție generală este propusă o măsură de management a crizelor care se potrivește pentru orice sistem financiar. Cred că reglementări mai extinse și riguroase nu înseamnă inversarea liberalizării financiare. Dimpotrivă: pentru a menține piețe financiare libere, pentru ca ele să nu cauzeze daune mari, directe sau colaterale este necesar ca aceste piețe să beneficieze de reglementări riguroase, eficace.

O altă modalitate este de a nimici cauzele declanșării crizelor la origini. Dar pentru aceasta este necesar de a promova în fiecare stat, de către autoritățile financiare, a unei politici monetare, creditare, valutare și investiționale adecvate. În calitate de instrumente principale pentru promovarea acestei politici ar fi constituirea organelor instituționale noi care ar avea drept scop previzionarea crizelor și identificării măsurilor de combatere a acestora.

Astfel sistemul bancar necesită unele îmbunătățiri, sau mai bine zis introducerea unor noi elemente, care sunt indispensabile activității bancare dar care lipsesc. În raportul FMI pentru anul 2004 „Evaluarea Stabilității Sistemului Financiar: Republica Moldova”, sunt menționate câteva deficiențe și recomandări pentru sectorul bancar din Moldova. Majoritatea din ele au fost îndeplinite și s-au scontat cu rezultate pozitive, după cum este relatat în același raport pentru 2007, dar mai există lacune și recomandări vis-a-vis de acestea: accelerarea procesului de privatizare a BC ”Banca de Economii” în vederea reducerii rolului statului în sistemul bancar, dezvoltarea piețelor secundare a fondurilor lichide, deoarece gestiunea eficientă a acestor fonduri rămâne o sarcină dificilă cu puține instrumente disponibile, dar care sunt necesare asigurării împotriva riscului și dezvoltării profiturilor; incertitudinile în implementarea politicilor BNM reduce din eficiența băncilor și crește costurile acestora - incertitudinile și schimbările politicii monetare, impune băncile să-și mențină un nivel înalt al lichidității, iar mărirea rezervei crescând obligatorii doar agravează ineficiențele existente în sistem. În așa mod și se explică rentabilitatea înaltă a activelor și capitalului.

Deși BNM aplică testele stres întru identificarea vulnerabilităților sistemului bancar, mai multe îmbunătățiri trebuie făcute aferent scenariilor folosite și monitorizării riscului lichidității și de credit. Situația creată în 2009 a sistemului bancar denotă necompetența BNM privind identificarea și amortizarea riscurilor bancare.

Prin urmare sistemul bancar din Moldova este în procesul de maturizare, adică

necesită încă multe schimbări și completări pentru a fi perfecționat. Criza financiară actuală care afectează grav sistemul bancar, stopând ritmurile de creștere înregistrate în anii precedenți. Măsuri urgente trebuie întreprinse de organele de control ale pieții financiare în colaborare cu instituțiile de guvernare. Măsurile de revendicare ale sistemului bancar trebuie căutate la nivel macroeconomic, care și este cauza înrăutățirii activității sistemului bancar. Esențial este să știm că există posibilități pentru îmbunătățiri și interesul pentru a face aceste schimbări în favoarea sistemului bancar autohton.

Pentru consolidarea sistemului bancar al RM în condițiile de integrare în structurile europene este oportună promovarea încrederii populației în sectorul bancar prin asigurarea transparenței activității și proprietății băncilor prin publicarea și informarea periodică a publicului larg privind evoluțiile și vulnerabilitățile sistemului financiar. Este necesară ajustarea practicilor de supraveghere bancară la schimbările continue ce au loc pe piața financiară, inclusiv efectuarea unei supravegheri a băncilor pe bază consolidată; limitarea influenței statului asupra sistemului bancar prin privatizarea băncilor aflate în proprietatea statului și asigurarea independenței depline a băncii centrale.

În condițiile intensificării interconexiunilor dintre piețele financiare este tot mai greu de abordat tema stabilității financiare în limitele sistemului bancar național. Astfel, în contextul integrării în structurile europene este necesară examinarea căilor posibile de exercitare a supravegherii pe bază consolidată și transfrontalieră a băncilor. Totodată, pentru evitarea instabilităților sistemului bancar este necesară efectuarea unui management eficient al riscurilor prin determinarea politicilor și exigențelor față de desfășurarea activităților ce prezintă un risc major pentru activitatea instituțiilor financiare, implementarea unor sisteme de control intern adecvat pentru monitorizarea și evaluarea acestor riscuri. În acest context, de asemenea, se impune și necesitatea implementării noului Acord Basel III.

Este absolut necesară asigurarea transparenței sectorului bancar, precum și respectarea principiilor „potrivit și adecvat” în autorizarea băncilor și în confirmarea persoanelor în funcția de administrator a acestora. Pentru evitarea instabilității financiare este necesară stimularea proceselor de reorganizare și privatizare a instituțiilor financiare, ceea ce ar permite micșorarea influenței statului asupra sectorului bancar și ar contribui la atragerea și accesul pe piață al băncilor străine.

Luând în considerație semnificația crescândă a securității sistemului bancar, rezultă importanța determinării și examinării surselor apariției instabilităților potențiale și identificării căilor de stabilizare a acestuia. Pentru asigurarea stabilității sectorului bancar, este necesară, în primul rând, analiza situației fiecărei bănci în parte din cadrul acestui sector. Această analiză urmează să includă evaluarea punctelor forte și a instabilităților, cum ar fi: expunerea băncii la eventuale riscuri, determinarea condițiilor care cauzează riscuri, veniturile băncii, gradul de pregătire al băncii în confruntarea cu pierderile posibile etc.

Referințe bibliografice

1. Arnone M., Darbar S., Gambini A. Banking Supervision: Quality and Governance. IMF Working Paper, WP/07/82, april 2007
2. Bank for International Settlements, Basel Committee, Enhancing Bank Transparency. Public Disclosure and Supervisory Information that Promote Safety and Soundness in Banking Systems. September 1998
3. Raportul FMI Republica Moldova. Evaluarea Stabilității Sistemului Financiar, aprobat de Ștefan Ingves și Michael Deppler, 14 ianuarie. 2005, p.4-5
4. <http://www.bnm.md/>